

אי אמרת בשלמא לפרש את כפילות הדין ברישא ובסיפא של הברייתא:

חדא מבכות הברייתא עוסקת בקדושת הגוף, וחדא מבכות הברייתא עוסקת בקדושת דמים היינו דאיצטריך ליה לתנא למיתנא תרתני, הרי ניחא שהוצרך התנא לשנות שתי בכות —

כט-ב

דאם לא היה שונה את הבכא האחרת סלקא דעתין אמינא: רק קדושת דמים פקעה בכדי, אבל קדושת הגוף לא פקעה בכדי —

ואמטו להכי [משום כך] תנא תרתני בבכות, שבהכרח נבין על ידי הכפילות שאף בקדושת הגוף פקעה קדושה בכדי.

אלא אי אמרת: אידי ואידי — בבא דרישא ובבא דסיפא — עוסקות בקדושת דמים, למח לי למיתנא תרתני [לשם מה כפל התנא את דינן]?!?

שמה תאמר: לא דמי רישא לסיפא, שהרי

ברישא הקדיש את השור בתחילה לעולה, ואחר כך לשלמים, ואילו בסיפא הקדישו תחילה לשלמים ואחר כך לעולה; זו הרי אינה סיבה שיהא התנא צריך לשנות גם את הסיפא, שמן הרישא נדע כן, כי:

השתא יש לומר מקדושה המורה דהיינו קדושת עולה שהיא קדשי קדשים לקדושה קלה דהיינו שלמים שהם קדשים קלים פקעה הקדושה —

מקדושה קלה לקדושה המורה צריכא למימר!?

אלא בהכרח שאחת מן הבכות של הברייתא עוסקת בקדושת דמים, והאחרת בקדושת הגוף, ומלמדנו התנא שבין קדושת דמים ובין קדושת הגוף שניהם פקעו בכדי.

לימא תיחוי ברייתא זו תיובתא דבר פדא, דאמר: לא פקעה קדושה בכדי, שהרי מן הברייתא מוכח שאפילו קדושת הגוף פקעה בכדי! (1)

וכפי שהגמרא מיישבת את שיטתו, הרי כל שכן שרבא לא איתותב, כי רבא אמר רק שקדושת הגוף לא פקעה בכדי, ואילו בר פדא אמר שאפילו קדושת דמים לא פקעה בכדי, ואי אפשר שתהיה ראייה מהברייתא נגד רבא ולא נגד בר פדא.

ולכן מבאר הרא"ש ש"לשון נדרים משונה", שהרי פתחה הגמרא ברבא וסיימה בבר פדא, ועל כל פנים הגמרא מתייחסת בהמשך לרבא ולבר פדא כאחד, ומיישבת לדברי שניהם.

א. ב"קושיות עצומות" לרבינו עקיבא איגר [הובא בליקוטים הנדמ"ח] תמה עוד, האיך איתותב רבא, והרי כשם שניחא לומר "חדא בקדושת דמים וחדא בקדושת הגוף", והיינו

1. נחלקו הראשונים בכיבור דברי הגמרא בקושייתה:

דעת הר"ן: רבא — שעד כאן התייחסה הגמרא לדבריו — אכן איתותב מברייתא זו, שהרי מוכח ממנה שאף קדושת הגוף פקעה בכדי, אלא שהגמרא מקשה גם על בר פדא: הניחא אם לא היה שונה התנא אלא בבא אחת, אכן היה אפשר לפרש את הברייתא כשפדה את השור, וכפי שנתבאר לעיל; אבל כיון ששונה התנא שתי בכות, הרי בהכרח שאחת מן הבכות היא בקדושת הגוף ואחת בקדושת דמים, ובקדושת הגוף הרי אי אפשר לפרש על ידי פדיון.

דעת הרא"ש: ודאי שאם בר פדא לא איתותב,

בקדושת הגוף, ואולם אין כוונת הברייתא — כאשר חשבנו בתחילה — שאכן חלים הקדושות כפי שאמר, אלא:

אדרבה כוונת הברייתא להשמיענו שאין קדושת העולה חלה, כי היות ובתוך כדי דיבור⁽³⁾ אמר שתהא קדושה קדושת שלמים, שוב חלה קדושת השלמים באופן שהיא אינה פוקעת לאחר שלמים, ומונעת מקדושת העולה מלחול אחריה,⁽⁴⁾ וללמדנו: קדושת שלמים לא פקעה בכדי.

וכדי שלא נאמר: קדושת העולה שאינה חלה לאחר שלמים אין זה משום קדושת השלמים

אמר רב פפא: אמר לך בר פדא לפרש את הברייתא:

רישא של הברייתא: "שור זה עולה כל שלשים יום ולאחר שלשים יום שלמים, כל שלשים יום עולה לאחר שלשים יום שלמים", עוסקת בקדושת דמים וכגון שפדאו לאחר שלשים, וקדושת שלמים שהחיל עליה, הרי היא חלה לאחר הפדיון, [וכפי שכבר נתבאר לעיל].

ואילו סיפא של הברייתא "לאחר שלשים יום עולה ומעכשיו שלמים, לאחר שלשים יום עולה ומעכשיו שלמים"⁽²⁾ אכן עוסקת

3. כן מבואר בתוך דברי הר"ן [הובאו דבריו בהערה הבאה באות ג] שהברייתא עוסקת כשאמר "ומעכשיו שלמים" בתוך כדי דיבור לאמירתו שתהא עולה לאחר שלשים; ואילו לא היה אומר בתוך כדי דיבור, היינו אומרים כי מאחר שכבר אמר לאחר שלשים יום עולה, אי אפשר שיתפסי בה קדושת שלמים והיא תתפשט ותעקור את מה שאמר "לאחר שלשים יום עולה" אלא מתחלה היתה חלה קדושת השלמים לשלשים יום בלבד.

ולמדו האחרונים מדברי הר"ן האלו [ראה "קהלות יעקב" הנדמ"ח סימן כב בהערה שבשולי הגליון, ובאריכות ב"ברכת אברהם"], שהאומר "לאחר שלשים יום עולה" אין זו אמירה בעלמא התופסת לאחר שלשים, אלא שכבר מהיום חל בה איזה חלות לענין לאחר שלשים.

שאם לא כן, אלא אמירה בעלמא היא, אין תמנע אמירה סתמית מקדושת השלמים לחול כפי שהיתה חלה אלמלא אותה אמירה, והרי אין אלו אלא דברים בעלמא.

4. כתב הר"ן, שהברייתא באה לא רק להשמיענו

שאם לא היה כתוב שתי בבות הייתי מפרש דמיירי בקדושת דמים בלבד, כך יש לומר "חדא בקדושת דמים שפדאה — כדמפרש לה בר פדא — וחדא בקדושת דמים שלא פדאה", כלומר: אם היה כתוב רק בבא אחת הייתי מפרש דמיירי בפדיון, ולעולם לא פקעה קדושה בכדי, ולכן תני שתי בבות.

ולכאורה קושיא זו תיקשי אף להרא"ש, שהיה לגמרא ליישב תחילה את שיטתו של רבא בביאורו של רבינו עקיבא איגרי, ולחזור ולהקשות אליבא דבר פדא; אלא שלהרא"ש אין זו קושיא, כי ברא"ש לא מוזכרת אפשרות זו של הר"ן לבאר את הברייתא באופן שפדאה, ויש לומר שהוא חלוק על פירוש זה מעיקרו, [וכנראה מדברי הר"ן שבפשוטו אין נראה לפרש כן, כיון ד"מאי למימרא"].

2. תוספת זו בגופה של הברייתא שאינה מופיעה בספרים שלפנינו, מוכחת היא מתוך דברי הר"ן, שאם לא כן אין תחילת הבנה לדבריו, ובפשוטו, תוספת זו מחוייבת היא מצד עצמה, שאם לא כן הרי שנה התנא משפט ללא סיומת.

אם לא הוה אמר "מעכשיו שלמים", הרי שלאחר שלשים יום אכן עולה הוי, כלומר: מן הראוי היה שיחול קדושת עולה לאחר שלשים, כי באמירת "לאחר שלשים יום עולה" אכן צריך לחול קדושת עולה לאחר שלשים — וזהו שאמר התנא: "לאחר שלשים יום עולה"; ומוסיף התנא להסביר, ואלא מפני מה אין חלה קדושת עולה זו משום שאמר "ומעכשיו שלמים", והתפשטות קדושת השלמים היא זו שמונעתה מלחול, הרי לימדתיך: קדושת הגוף דשלמים לא פקעה בכדי.

ומפני מה באמת קדושת העולה ראויה לחול

שקדמה לה ומשום ש"קדושה לא פקעה בכדי", אלא משום שאמירתו אינה מועילה כלל להחיל עליה קדושה לאחר שלשים, כי אמירה שאינה מועלת מיד, אף לאחר זמן אינה מועילה (5) —

לכן מבארת לנו הברייטא, באומרה, שהאומר: לאחר שלשים יום עולה ומעכשיו שלמים, הרי הדין הוא ש"לאחר שלשים יום עולה ומעכשיו שלמים" — שאינו כן, וכל הטעם הוא מפני שקדושת השלמים מונעתה.

והכי קאמר התנא במשפט השני:

"מעכשיו שלמים" חיילא ליה קדושת שלמים, ושוב אין מקום לקדושת עולה לחול כלל", נפרט זה שבדברי הר"ן הובאו בקיצור, והר"ן עצמו האריך בזה יותר, וביאור דבריו הנראים ככפל לשון — ראה בהגהות הרש"ש].

5. א. עיקר הנידון אם יכולה קדושת העולה לחול לאחר שלשים הוא, משום שאם היה מקנה שדה לחבירו לאחר שלשים דרך משל בקנין חזקה, הרי לא היה קונה לאחר שלשים משום ש"כלתה קנינו", ואם כן אף ההקדש שהוא נעשה על ידי אמירה, כיון ש"כלתה אמירתו" לא יחול ההקדש לאחר שלשים, וכעין מה שכתב הר"ן בהמשך הסוגיא בד"ה פשיטא "דבדיבורא בעלמא אקדשה, כי חייל הקדש ליתיה לדיבוריה", [אלא שיש מקום עיון בכמה מלשונות הר"ן בענין זה].

ב. הקשה הר"ן: והרי כל זה הוא פשוט כבר מן הרישא ששנינו בה "שור זה עולה כל שלשים יום, ולאחר שלשים יום שלמים, כל שלשים יום עולה ולאחר שלשים שלמים", הרי שחלה קדושת השלמים לאחר שלשים, ויתירה מכך

את עיקר הדין שקדושת הגוף לא פקעה בכדי, אלא להשמיענו בענין זה דברים הרבה, בכך שחידשה דין זה באופן שאמר: "שור זה עולה לאחר שלשים ומעכשיו שלמים":

א. לא מיבעיא קדושת עולה החמורה שהיא "קדשי קדשים", שהיא אינה פוקעת, אלא אף קדושת שלמים הקלה שהיא "קדשים קלים" אף היא אינה פוקעת; ומטעם זה נקט התנא בסיפא של הברייטא שקדושת השלמים קדמה לעולה היפך מהשנוי ברישא.

ב. קדושת הגוף אינה פוקעת בכדי, אפילו אם לאחר פקיעתה תחול על השור קדושה אחרת ואף חמורה מן הראשונה, וכנידון הסיפא שקדושת השלמים אינה פוקעת אף לא כדי שתחול קדושת עולה החמורה הימנה.

ג. אף על פי שבשעת חלות קדושת השלמים על הבהמה, כבר מצאה היא את קדושת עולה שהיא מונעתה מלהתפשט לאחר שלשים יום, שהרי אמר תחילה: שור זה עולה לאחר שלשים, והיה מקום לומר, שקדושת השלמים "לא משכחא רווחא אלא שלשים יום ולא תחול יותר, קא משמע לן, דכיון שבתוך כדי דבור אמר

מתמהת הגמרא: והרי פשיטא היא שאמירתו עכשיו ראויה היא להחיל לאחר זמן את קדושת העולה, וכשם שבקדושין חלים הקידושים לאחר שלשים, ומעצמי הייתי יודע כי אם אכן אינה חלה קדושת העולה, אין זה אלא משום שקדושת השלמים אינה פוקעת, ולא היה צריך התנא להשמיענו את כל זאת!?

ומשנינן: לא צריכא הברייתא להשמיענו שאין הטעם מפני שאין ראויה כלל קדושת העולה לאחר שלשים, אלא באופן דהדר ביה [חזר בו] מהקדשת השור לעולה לאחר שלשים, שהייתי אומר כיון שחזר בו, אף בלאו קדושת השלמים שקדמה לו אין קדושת העולה ראויה לחול —

לאחר שלשים, אם לא שהיה אומר "מעכשיו שלמים", ואין אומרים: כיון שלא חלה אמירתו להקדישה מיד לעולה, אף לאחר זמן לא תחול:

מדעם דהוה על — מפני שדין זה הוא כדין — האומר לאשה: התקדשי לי לאחר שלשים יום במקודשת, ואף על פי שנתעכלו [לשון עיכול והשחתה] המעות ואינם בעין בשעה שחלו הקדושין.⁽⁶⁾

הרי למדנו: אף על פי שלא חלו הקדושין היום, הרי הם חלים לאחר זמן, ואף כאן אף על פי שלא חל ההקדש מיד בשעתו, הרי הוא חל לאחר זמן.⁽⁷⁾

שהקשתה הגמרא: והרי פשיטא שדומה הוא לקדושין — לבאר: ואף שבקדושין לאחר שלשים הטעם הוא משום ששעבוד המעות של הקדושין עדיין קיים, ולכן אין בזה חסרון ש"כלתה קנינו", והא ראייה שאם קידשה בשטר ונתקרקע השטר אכן אין היא מקודשת, ומשום שהשטר אינו בעולם בשעת החלות, ואם כן מה ראייה היא לנידון דידן, שהרי בדיבור בעלמא הוא מקדיש את השור, וכבר כלתה דיבורו בשעת חלות ההקדש!?

וביאר: "אמסקנא סמך, דאמר: אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, הלכך פשיטא ליה דלא גרעה אמירה לגבוה מכסף קדושי דאשה".

ובחידושי רבי שמעון בנדרים סימן כב כתב: ואכתי לא נתבאר הענין אמאי לא חשיב "כלתה קנינו", ובמה עדיף דיבור ממעשה של משיכה וחזקה, וראה שם אריכות בביאור הענין.

ומיהו מלשון הר"ן בד"ה הכא שאני, נראה בפשוטו, שהרי זה דומה למי שאומר לחבירו "משוך פרה זו ולא תקנה לך עד לאחר שלשים",

שמענו ממנה, שאילו כאן אנו חוככים בדעתנו לומר שאפילו אם לא הזכיר כלל את השלמים, לא תחול קדושת העולה לאחר שלשים, ואילו ברישא כבר השמיענו התנא שאפילו אחר שכבר החיל עליה קדושת עולה, אם החיל עליה קדושת שלמים לאחר שלשים ופדה את הקדושה הראשונה, הרי הקדושה השניה חלה, וראה בדברי הר"ן בסוף ד"ה אמר מה שיישב בזה, ויובאו דבריו בהמשך הסוגיא בהערות.

6. הטעם בזה מבואר בר"ן בהמשך הסוגיא, שהוא משום ששעבוד המעות קיים.

וביאור הענין הוא, על פי מה שכתבו האחרונים, שכל יסוד קנין כסף הוא, שחיוב התמורה מקבלת הכסף היא זו שקונה לבעל הכסף את החפץ, אם כן כל זמן שחיוב ושעבוד המקבל [המוכר] קיים, הרי עדיין קיימת סיבה לקניית החפץ.

7. הוסיף הר"ן — לקמן ד"ה פשיטא, על מה

ולזה הוצרך התנא לומר שחזרתו אינה מועילה לו, ואילו לא היה אומר "מעכשיו שלמים" היתה חלה קדושת העולה, אם לא שקדושת השלמים היא זו שמונעתה מלחול כיון שאינה פוקעת בכדי.⁽⁸⁾

שנינו במשנה בקדושין נח ב "האומר לאשה: הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום, ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום מקודשת לשני".

ובגמרא שם נט א, איתא:

לא בא אחר וקידשה [בתוך שלשים] וחזרה בה, מהו?

רבי יוחנן אמר: חזרת, אתי דיבור ומבטל דיבור.

ריש לקיש אמר: אינה חזרת לא אתי דיבור ומבטל דיבור.

ומקשינן: הניחא — לפרש שהברייתא עוסקת באופן שחזר בו אלא שאין חזרתו מועלת לו — למאן דאמר [ריש לקיש]:

"האומר לאשה התקדשי לי לאחר שלשים יום" הרי זו מקודשת ואינה חוזרת בה בתוך הזמן לומר איני רוצה להתקדש, ולכן אף כאן אינו יכול לחזור בו.

אלא למאן דאמר [רבי יוחנן]: שבקדושין חוזרת היא, מאי איכא למימר?! והרי בהכרח שהברייתא עוסקת כשלא חזר בו, שאם חזר בו אכן אין חלה הקדושה מטעם חזרתו, ואין צורך לקדושת השלמים שתמנענו מלחול.

ואם כן, הרי מעצמנו נדע שאי חלות הקדושה לאחר שלשים אינה אלא מפני שקדושת השלמים מונעתה מלחול!?

ומשנינן: לעולם כשחזר בו, וחזרתו אינו מועלת לו, כי אפילו למאן דאמר — רבי יוחנן — התם בקדושין לאחר שלשים: חוזרת בה האשה תוך שלשים —

הכא גבי הקדש שאני, כיון דאמירתו לגבוה היא כמסירתו להדיוט, ושוב אינו יכול לחזור בו.⁽⁹⁾

שאם הפרה עומדת בחצירו של הלוקח בשעת חלות הקנין, הרי הלוקח קנה וכפי שהביא הר"ן שם מגמרא, ולכן אף ההקדש שעל ידי אמירתו הרי הוא כמסור לגבוה, הרי זה דומה לפרה העומדת בחצירו של לוקח, שהוא קונה.

8. א. נתבאר על פי הר"ן, וכפי מה שנראה מדבריו שעיקר חידוש הברייתא אינו שקדושת העולה חלה לאחר שלשים, אלא שקדושת שלמים לא פקעה בכדי; אלא שאם כן צריך ביאור: למה הוצרך התנא לדבר באופן שחזר בו והיה מקום לטעות שהטעם הוא משום שהחזרה מועילה, יעסוק התנא באופן שלא חזר בו, ואנו נבין שבהכרח הטעם הוא משום שקדושת

שלמים לא פקעה בכדי.
ב. הר"ן יישב על פי דברי הגמרא בתירוצה כאן, את קושייתו שהובאה בהערה לעיל, למה הוצרך התנא להשיענו שהקדש לאחר שלשים הוא חל, והרי כבר למדנו את כל זה מן הרישא. ותירץ הר"ן, שבסיפא עוסק התנא כשחזר בו המקדיש וכפי שהגמרא מסיקה כאן, וזו הרי לא שמענו מן הרישא, שהיא אינה עוסקת בחזרה.

9. הוסיף הר"ן ביאור בענין: ואם תאמר, ולו יהא שאמירתו היא כמסירה, למה לא יוכל לחזור בו כיון שבשעת חזרתו עדיין לא חל ההקדש — כי אף על פי שאמר: האומר לחבירו: משוך פרה זו ולא תקנה לך עד אחר שלשים, שאם

שייקצצו" נתכוין להקדיש היום, ונתכוין גם להקדישן שוב לאחר שיפדם; אם כן תפשוט ממשנתנו הא דבעי רב הושעיא: (1)

היות והאומר לאשתו התקדשי לי לאחר שאגרשיך, אין היא מקודשת, שזה בכלל דבר שלא בא לעולם, שהרי היום אין הוא יכול לקדשה לו שכבר מקודשת היא לו, וכל שאינו יכול לעשות היום, אינו יכול לעשות למחר —

יתיב⁽¹⁰⁾ [יושבים הין] רבי אבין ורבי יצחק ברבי, קמיה [לפנין] דרבי ירמיה, וקא מנמנמ רבי ירמיה.

ויתבי אמוראים אלו וקאמרי: לבר פדא⁽¹¹⁾ דאמר [לעיל בתחילת הסוגיא בפירוש משנתנו]: האומר "נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו" ופדאן, הרי אלו חוזרות וקדושות.

א-ל והיינו משום שבתחילת ההקדש כשאמר "עד

ב. הרא"ש פירש את דברי הגמרא באופן אחר: שאני הכא דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וחייב לקיים דבריו כאילו נדר, דכתיב: מוצא שפתיך תשמור, ולא מצי למיהדר ביה, וראה מה שכתב ב"קרן אורה" על דברים אלו.

ג. ב"קרן אורה" בתוך דבריו כתב פירוש אחר בגמרא: כיון שכל טעמו של רבי יוחנן הוא משום "אתי דיבור ומבטל דיבור", אם כן באמירה להקדש שהיא כמסירה, חשוב זה כמעשה, שלא אתי דיבור ומבטלו.

10. נראה דצריך לומר "יתוב" או "יתבי" שאלו מתייחסים לשיבת הרבים.

11. לעיל בתחילת הסוגיא הובאו שתי שיטות בביאור מחלוקתם של בר פדא ועולא, אם נחלקו רק בדין "קדושה לא פקעה בכדי", וכאשר היא שיטת הרשב"א, או שנחלקו גם אם "פדאן חוזרות וקדושות" כשיטת החכם הגדול רבי משה קרטבי ז"ל; ולשון הגמרא כאן: "לבר פדא דאמר פדאן חוזרות וקדושות", נוטה יותר לשיטת רבי משה קרטבי ז"ל.

1. ביאור ספיקו של רבי הושעיא מתבאר כאן על פי שיטת הרשב"א שהביא הר"ן; ושיטתו של הר"ן בביאור הספק תתבאר בסוף הסוגיא.

היתה הפרה עומדת באגם בשעת חלות הקנין הרי זה לא קנה [משום ש"כלתה קנינו"], ואילו כשהיא עומדת בחצירו הרי זה קנה [ואם כן, כיון שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, הרי זה כמי שהשור עומד בחצירו של גבוה]; מכל מקום הרי אף שם לא אמרו אלא כשלא חזר בו, אבל אם חזר בו, אפילו כשהיא עומדת בחצירו לא קנה הלוקח, שהרי חזר בו המוכר קודם חלות הקנין!?

וביאר הר"ן "דכי אמרינן: כמסירתו להדיוט, בקנין ממש של הדיוט קאמר, וכמאן דאמר [וכאילו היה אומר] מעכשיו ולאחר שלשים יום דמי, כלומר דלא מצי הדר ביה", [והיינו ששיטת הר"ן היא, שהאומר "מעכשיו" שוב אינו יכול לחזור בו, ואף שלא הקדיש או הקנה אלא לאחר שלשים, וכן כתב הרמב"ן בקדושין ס"ג, ואין כן שיטת התוספות בבבא מציעא טז א]; וראה ביאור ענין זה ב"קהלות יעקב" הנדמ"ח לנדרים סימן כב.

והוסיף הר"ן שזה הוא עיקר מה שחידשה הגמרא כאן, כי אילו את עיקר הדבר ש"אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט" כבר ידעה הגמרא לעיל, שרק משום כך דימתה הגמרא את דין ההקדש לקידושי אשה לאחר שלשים, שאם לא כן הרי "כלתה קנינו" וכפי שביאר הר"ן לעיל, הובאו דבריו בהערה.